

UDC 94:[050:908]:327(510)“1938/1939”

CHINESE STUDIES ON THE PAGES OF THE JOURNAL “THE FAR EAST” 1938–1939

R. Lakh

Master’s degree

The Ivan Franko National University of Lviv,
the Chair of Modern and Contemporary History of Foreign Countries
1 Universytetska Str., Lviv, 79000, Ukraine
e-mail: roman11lah@gmail.com

The proposed study is highlighted the history of the public policy periodical “Far East”, which came out three times a month in Harbin. The main editors were Yuriy Roy and Roman Fedoriv-Korda in 1938 and Petro Marchishin in 1939. The magazine positioned itself as radical with a well-defined national idea. There were 27 issues in total. The main task was the national consolidation of Ukrainians in the Far East. In virtually every issue of the newspaper there were pages devoted to the history, culture, and philosophy of China. Special emphasis was placed on international politics in the Far East. Separate pages were devoted to the history of the Japanese-Chinese war. The most notable articles of the Ukrainian Orientalist of Vasily Aksentyevich Odinets were the following: “The oldest population of Manchuria”, “Manchu people. Emperor Nurhaci (from the history of Manchuria)”, “Manchu dynasty in China”, “Formation of a state of Manchuria (Manchukuo)”, “Balhae, Khitan people, Jurchen people”, “Manchurian emperor Nurhaci”, “Emperor of Kangxi era”.

Keywords: History of China, Chinese studies, Japanese-Chinese relations, Vasyly Odinets, Harbin

КИТАЄЗНАВЧІ СТУДІЇ НА СТОРІНКАХ ЧАСОПИСУ “ДАЛЕКИЙ СХІД” 1938–1939 рр.

P. A. Lakh

Подальший розвиток сходознавчої науки в Україні неможливий без цілеспрямованого та систематичного вивчення діяльності українських сходознавців, які проживали за межами своєї Батьківщини. Окрему сторінку становлять українські представники, що перебували на території Китаю, адже їхня спадщина до сьогоднішнього дня є “білою плямою” історичної науки. Олександр Малицький у своїй оглядовій роботі “Українські й тематично українські періодичні видання в Китаї” зазначив, що на території Китайської держави виходило близько 22 різних часописів, серед яких був і “Далекий Схід” [Малицький 1987, 92–95].

“Далекий Схід” – це громадсько-політичний часопис радикального характеру, який виходив щодаки протягом 1938–1939 років у м. Харбіні. За даними

В'ячеслава Черномаза, всього вийшло 27 номерів¹. Відповідальними редакторами були Юрій Рой, Роман Федорів-Корда, Петро Марчишин, а видавцем – Михайло Мацюця [Черномаз 2011, 135]. Серед рубрик, які виходили в газеті, були: “Українське життя в Харбіні в минулому” Ф. Тоцького, “Маньчжурська Українська Окружна Рада” А. Довганюка-Довганя, “Переможену і втрачену” Д. Барченка, “Голос перестороги” І. Шлендика, дописи українських діячів з Чехо-Словаччини (З. Мірна, С. Русова), вірші (Зеленоклінівець, В. Кушнарченко), різноманітні хроніки [Доценко, Черномаз 2007]. Для дослідників українського китаєзнавства найціннішими будуть дві рубрики в часописі, а саме “На фронті проти Комінтерну” та студії Василя Оксентійовича Одиця, присвячені історії Китаю.

Василь Одиця народився наприкінці XIX – на початку XX століття в Іркутську (точну дату встановити поки що неможливо через відсутність джерельної бази), а в 1922 році з батьками переїхав до Харбіна. Вищу освіту здобув в Інституті орієнтальних та комерційних наук у Харбіні за фахом “китайська мова та література” [Світ 1976, 2–3]. Згодом залишився викладачем у цьому ж навчальному закладі. Окрім цього, брав активну участь в українському національно-культурному житті на території Китаю. Був активним членом Товариства українських орієталістів у Харбіні, де читав лекції і публікував свої роботи, присвячені історії, літературі та культурі Китаю. На початку 1940-х років переїхав у м. Сіньцзін², тогочасну столицю Великої Маньчжурської імперії, де працював у Міністерстві закордонних справ [Світ 1953, 2–3]. Після того як радянські війська зайняли територію Маньчжурії, був репресований і перебував на засланні в Караганді. У часи хрущовської “відлиги” підпав під реабілітацію і пов’язав своє подальше життя з економічною діяльністю, залишивши сходознавство як “буржуазну науку”. Помер у 1972 році [Світ 1972, 155, 295–297].

Китаєзнавча спадщина на сторінках газети “Далекий Схід” потребує спеціального дослідження, адже в жодній науковій роботі не було проаналізовано цей часопис, не кажучи вже про його сходознавчу тематику. Лише стаття Р. Доценка та В. Черномаза для Української енциклопедії подала загальну інформацію про “Далекий Схід” [Доценко, Черномаз 2007]. Головною метою для нас буде не просто бібліографічний опис змісту кожного номера, де згадується “синологія”, а всебічне критичне дослідження, побудоване на позитивістських правилах використання, верифікації та інтерпретації фактів. Тематично робота поділена на два блоки: 1) “Далекий Схід” за 1938 рік; 2) “Далекий Схід” за 1939 рік. Цим і обумовлена структура цієї роботи.

I. “Далекий Схід” за 1938 рік

У першому номері було надруковано цікаву статтю під назвою “Українське питання на Далекому Сході”, де стверджується, що “комунізм – це міжнародний бандитизм” і головним своїм завданням українці Далекого Сходу вважають боротьбу з ним. Газета була виразником української національної ідеї, а саме тому в цій статті позитивно зображуються Троїстий пакт³ і дії

¹ Авторів цієї статті вдалося віднайти лише з 1-го по 20-й номер за 1938 рік та з 3-го по 5-й номер за 1939 рік.

² Сіньцзін (新京 *Нова столиця*) – у 1932–1945 рр. столиця держави Маньчжоу-го. Сьогодні м. Чанчунь 長春.

³ Також відомий як Берлінський пакт 1940 року або Пакт трьох держав. Договір був укладений 27 вересня 1940 року в Берліні. Цим договором було створено вій-

Японії на Далекому Сході. Ці факти не викликають подиву, адже в радянській Україні давно вже були відомі всі “блага й переваги” комунізму. Саме тому українські представники на сторінках часопису висловлюють велику вдячність адміністрації Маньчжоу-го за надану можливість проживати на її території [Українське питання на Далекому Сході 1938, 8–11]. Також у цьому випуску Василь Одинець своєю статтею “Утворення держави Маньчжоу-Го” відкриває рубрику китаєзнавчих студій. У цій статті він зазначив, що від створення Маньчжоу-го⁴ минуло шість років, та наголосив на позитивних змінах, що відбулися за цей час, однією з яких є самостійницький рух, що зародився на противагу подіям після 1911 року⁵. Автор звернув увагу на особливі права та привілеї Японії в Маньчжурії: “Маньчжурія – це життєвий фронт Японської імперії”, згадав про події 18 вересня 1931 року та меморандум Танака Гіічі⁶, а також про симпатії маньчжурського населення напередодні конфлікту [Young 1998, 3–21; Hotta 2007, 22–30]. Цікава ще одна цитата зі статті В. Одиця: “Маньчжоу-го – перетворений в життя ідеал незалежності маньчжурської нації”. Окрім того, було зроблено акцент на принципах ван дао⁷ як важливого елемента для молодого держави [Одинець 1938k, 14–15].

Другий номер представлений статтею “Комінтерн в Азії”, у якій зазначалося, що китайська преса протягом 1929–1931 років була антияпонського спрямування. Автор статті Д. М. засудив позицію Ліги Націй щодо неви-

ськовий союз, відомий як “Країни Оси”. Назва договору відображає початкову кількість договірних сторін, якими виступили націонал-соціалістична Німеччина, фашистська Італія та Японська імперія. Договір передбачав, що протягом 10 років країни-учасниці будуть надавати одна одній підтримку в досягненні геополітичних цілей.

⁴ 3 1931 року розпочалося воєнне вторгнення Японії до Маньчжурії, яке завершилося окупацією та проголошенням у 1932 році незалежної (фактично – маріонеткової) Маньчжурської держави (кит. *Маньчжоу-го* 滿洲國, япон. *Маншю-коку* 滿州国). У 1934 р. вона була проголошена конституційною монархією на чолі з останнім імператором династії Цін – Пу І (溥儀, 1906–1967) і перейменована на Велику Маньчжурську імперію (大滿洲帝國, кит. *Да Маньчжоу діго*, 大滿州帝国 япон. *Дай Маншю тейкоку*).

⁵ Сінхайська революція (辛亥革命 *Сінхай гемін*) – революційні події 1911–1913 років у Китаї, які розпочалися в рік “металевої свині” (辛亥 *сін-хай*) Учанським повстанням. Завершилися поваленням тогочасної правлячої династії Цін (清國, 1636–1912).

⁶ Меморандум Танаки (田中上奏文 *танака джьюсобун*; 田中メモランダム *танака меморандаму*) – таємне звернення, інкриміноване 26-му прем’єр-міністрові Японії Танака Гіічі (田中義一, 1863–1929), до імператора Шьова (昭和天皇, 1926–1989) з детальним планом завоювання територій Республіки Китай, а надалі – цілого Азійського континенту. Створений 1927 року за результатами обговорення Східної Ради. У 1929 році був оприлюднений китайською та американською пресою, тривалий час вважався важливим документом у доведенні агресивних планів Японської імперії щодо Китаю. На сьогодні більшість дослідників вважають цей документ фальсифікацією, імовірно створеною кимось в оточенні маршала Чжан Сюеляна (張學良, 1901–2001).

⁷ Ван дао (王道 *шлях правителя*) – одне з важливих понять китайської суспільно-політичної філософії, що означає конфуціанський ідеал правління. Протилежним йому є право сили (強權 *цян-цюань*), яке відповідає шляху тирана (霸道 *ба дао*).

знання державного утворення Маньчжоу-го⁸ та інцидент на мості Лугоу⁹ [Комінтерн в Азії 1938, 23–24]. У статті “На фронті проти Комінтерну” згадувалися події в м. Сюйчжоу¹⁰, зокрема присутнє таке негативне визначення, як “гоміньданівщина”¹¹. Описано події 19 травня, коли японські війська взяли в кільце дивізію Лі Цзунжєня (李宗仁, 1890–1969) [На фронті проти Комінтерну 1938, 24–25]. У статті В. Оди́нця “Маньчжурська імперія” подано інформацію про події проголошення Маньчжоу-го та перший рік “відновленої” держави під девізом правління Да-Тун¹². Також у газету “Далекий Схід” було вміщено передрук фото Лунхайської залізниці з видання “Харбинское время”, де з метою пропаганди описана радісна зустріч китайського населення та японських військових. У статті відображені події визнання Японською імперією 15 вересня 1932 року Маньчжурської держави та проголошення Пу І (溥儀, 1906–1967) своїм девізом правління Канде (康德 *Спокій та чесність*). Автор також загадав про проголошення Великої Маньчжурської імперії та маніфест Пу І від 2 травня 1935 року¹³ [Одинець 1938d, 25–26; Hotta 2007, 110–115].

Василь Одинець у статті “Найстаріше населення Маньчжурії”, вміщеній у третьому номері часопису, подав докладну історію формування етнічного складу Китайської Республіки. Зокрема, автор розповів про поділ всього населення Маньчжурії: “Все тубільне населення Маньчжурської імперії різко поділяється на три етнографічні групи: маньчжуро-тунгуську, монголо-баргутську та хансько-хінську”¹⁴. В. Одинець зазначив, що маньчжуро-тунгуська

⁸ Автор має на увазі прийняття Асамблеєю Ліги Націй 24 лютого 1933 року доповіді комісії Літтона, яка визнавала “особливі права та інтереси” Японії в Маньчжурії, проте захоплення території Маньчжурії оголошувалося незаконним, тобто підтверджувався суверенітет Китаю над цією захопленою територією. Також члени Ліги Націй зобов’язувалися не визнавати де-юре та де-факто Маньчжоу-го. Японській імперії рекомендувалося вивести війська з окупованої території. У зв’язку з цими подіями японські делегати покинули зал засідань Асамблеї, а вже 27 березня 1933 року японське керівництво оголосило про вихід Японії з Ліги Націй.

⁹ Міст Марко Поло (盧溝橋 *Лугоу цяо*) – середньовічний міст через річку Юндіхе на південно-західній околиці міської зони сучасного Пекіна. З обстрілу цього моста японськими військовими 7 липня 1937 року розпочалася Друга японо-китайська війна.

¹⁰ Битва за Сюйчжоу (徐州會戰 *Сюйчжоу Хуейчжуань*) – важлива сторінка в історії японо-китайської війни, тривала з 24 березня по 1 травня 1938 року і завершилася перемогою Японії, однак більшості китайських сил вдалося вийти з оточення і продовжити опір.

¹¹ Китайська національна партія (中國國民黨 *Чжунго Гоміндан*) – перша політична партія в Республіці Китай, яка була створена 1912 році Сунь Ятсеном (孫逸仙, 1866–1925) і яку з 1925 року очолив Чан Кайші (蔣介石, 1887–1975). Викликає подив, що всі політичні сили автор статті називає “гоміньданівщиною”, адже з 1927-го по 1950 рік тривала громадянська війна в Китаї (國共內戰 *гогун нейчжань*; буквально “внутрішня війна між Гомінданом та Компартією”). Скоріше за все, автор не вважає за потрібне пояснити читачу події Сіанського інциденту 12 грудня 1936 року, які спричинили утворення Другого об’єднаного фронту, тобто альянсу між Гомінданом та КПК проти Японської імперії.

¹² *Велике єднання* 大同. Можна також перекласти як *Велика рівність*.

¹³ “Маніфест настанови народу з нагоди повернення імператора”. Всього таких маніфестів було шість.

¹⁴ Хінський – китайський. У 1920–30-ті роки назва “Хіна” для Китаю використовувалася також у радянській Україні.

група включає в себе гольдів¹⁵, які мешкали в районі річок Усурі та Сунгарі, бірарів¹⁶ – у районі р. Амуру, манегрів¹⁷ – у районі гір Ільхурі-Алінь¹⁸, ороченів¹⁹ – у передгір'ї Великого Хінгану, даурів²⁰ і солонів²¹, тунгусів²², якутів – у північній Барзі та корейців, які розселилися в Жехе, Мукденській, Гірінській та частково Ціцкарській провінціях. До другої групи науковець відніс усі монголо-бурятські племена, які населяли Баргу та степову провінцію Жехе, себто монголів, бурятів, баргутів, чипчинів, олетів, харачинів, дурбетів, баргубурятів, ново-бурятів. До третьої групи, за В. Одинцем, увійшли суто ханьці (漢人 *ханьжень*).

Далі автор згадав вплив деяких кочових народів (гунів²³, монголів²⁴, киданів²⁵, чжурчженів²⁶) на історію Піднебесної. Він доводить, що історія цього краю – “це перманентна боротьба за владу між різного роду племенами”. В. Одинець описав такий народ, як сушень²⁷: “За 2225 р. до н. е., як подають китайські джерела, сушені з'явилися до двору китайського Імператора Шуня²⁸ і піднесли йому в дар лук та стріли”. Науковець акцентує увагу читача на дер-

¹⁵ Нанайці (赫哲族 *Хечже цзу*) – етнонім, утворений від самоназви “нані”, що можна перекласти як “люди землі” або “місцеві люди”. Застаріла назва “гольди”, яка використовувалася в російській літературі до 1930-х років.

¹⁶ Тунгуське плем'я, яке проживало в XVII столітті біля р. Селімдже, а згодом перемістилося на південь, заселивши обидва береги р. Амуру. Кочовий народ, який займався оленярством, а потім конярством. На кінець XIX століття повністю зник, що засвідчили перепис населення краю 1897 року й етнографічні пошуки Серафима Патканова.

¹⁷ Манегри (манягри, мангіри) – народ сибірської гілки тунгуського плем'я, який проживав на правому березі Зеї, від Пери до Депа по річці Амуру, від поселення Перемикіна до Кумари. У Китаї розглядаються разом з бірарами як складова ороченів. Сьогодні проживають у Внутрішній Монголії і в провінції Хейлунцзян.

¹⁸ Малий Хінган (小興安嶺 *Сяо сін ань лін*) – гірський хребет на Далекому Сході у провінції Хейлунцзян, Амурській області та Єврейській АО Росії.

¹⁹ Орочони, орочени (鄂倫春族 *Елуньчунь цзу*) – народ, який проживає на території Внутрішньої Монголії та провінції Хейлунцзян. Самоназва “орочен”, яка перекладається як “оленяр”. Народ відомий в історії Китаю ще з часів династії Цін.

²⁰ Даурці (達斡爾族 *Давоер цзу*) – народ, який проживає на території Північного Китаю. Входить до 56 офіційно визнаних меншин країни.

²¹ Солоні (索倫 *Солунь*) – підгрупа евенків, які проживають на території Внутрішньої Монголії та провінції Хейлунцзян.

²² Евенки (鄂溫克 *Евеньке цзу*; самоназва “евенкил”) – корінний народ Східного Сибіру. Проживають також у Монголії та на північному сході Китаю. В. Одинець використовував застарілу тепер назву “тунгуси”.

²³ Гуньці (匈奴 *Сюнну*).

²⁴ Маньчжурці (蒙古族 *Менгу цзу*).

²⁵ Кидані (契丹) – кочові монгольські племена, що населяли територію від Маньчжурії до Середньої Азії в IV–XIII ст. Створили власну державу Ляо (遼朝 *Ляо Чао*, 907–1125), яка була знищена чжурчженями.

²⁶ Чжурчжені (女真 *нюйчжень*) – племена, які населяли територію Маньчжурії, Центрального та Північно-Східного Китаю, Північної Кореї, Приморського краю в X–XV столітті. Офіційною мовою була чжурчженська тунгусо-маньчжурської мовної групи. Створили власну державу Цзінь (金朝 *Цзінь Чао*, 1115–1234).

²⁷ Сушеньці – перші племена, що розселилися в районі річки Хуанхе, а пізніше на території провінції Цзілінь і Хейлунцзян. Згодом асимілювалися з народом ілоу (挹婁).

²⁸ Шунь (舜) – легендарний китайський імператор, який жив у XXIII ст. до н. е. Останній з “П'яти давніх імператорів”.

жаві Бохай²⁹ зі столицею в Нінгуту³⁰, правителі якої значно розширили свої кордони на схід до Японського моря та на захід до Монголії. Не міг не згадати В. Одинець про встановлення дипломатичних відносин між імператором Танської доби Дайцзуном (唐代宗, 727–779) та бохайським правителем³¹, якому надали титул “Бохай-ван”³². Згодом він розповів і про падіння держави Бохай під натиском киданів у 926 році³³ [Одинець 1938f, 39–40]. У статті “На фронті проти Комінтерну” зображено взяття японськими військовими м. Кайфина³⁴, а згодом і Чженчжоу, який був важливим стратегічним об’єктом на шляху до Пекіна [На фронті проти Комінтерну 1938a, 41–42]. Ф. Тоцький у своїй праці “Українське життя в Харбіні в минулому (спогади)” подав інформацію про офіційне відкриття Українського клубу 20 січня 1908 року³⁵ [Тоцький 1938, 62–63].

У четвертому номері часопису під рубрикою “На фронті проти Комінтерну” висвітлено затоплення китайськими військовими дамб р. Хуанхе³⁶ та використання тактики “спаленої землі”, втечу 20-тисячного населення в інші регіони Китаю. У цій же статті вміщено передрук фотографії з видання “Харбинское время”, на якій зображено зустріч генерала Тераучі Хісаічі (寺内壽, 1879–1946) та генерала Хата Шюнроку (畑俊六, 1879–1962) на Сюйчжоуському аеродромі [На фронті проти Комінтерну 1938b, 53–54]. У статті “Наші позиції” Роман Корда звернув увагу на кількісний склад Зеленого Клину, подавши чисельність основних національностей, та наголосив на особливій загрозі, що становили, на його думку, більшовики [Корда 1938a, 55]. У цьому ж номері Василь Одинець продовжив свої студії статтею “Бохай, Кидані, Чжурчжені (З історії Маньчжурії)”. У своїй невеликій, але інформативній роботі науковець акцентував увагу на міграційних процесах Далекого Сходу серед кочових племен, утворенні держави Бохай та появі на політичній арені киданів, які відділилися від племен шивей³⁷ та за короткий час знищили державу Бохай, утворивши власну імперію з династією Ляо (907–1125). Далі автор подав усебічну характеристику чжурчженів як нової загрози на континенті [Giles 1912, 1–14]³⁸. Згадав також і про відомого правителя чжурчженів Ваньянь

²⁹ Бохай (渤海), або Перхе (кор. 발해) (698–926), – перше державне утворення тунгусо-маньчжурів на території Маньчжурії, Приморського краю, північної частини Корейського півострова, яке було засноване біженцями з корейської держави Когу-рьо. Відоме також під назвою Чінгук (震國).

³⁰ Тепер адміністративна одиниця Нінань 寧安.

³¹ Найімовірніше, це Вень-ван 文王, адже роки його правління – 737–794.

³² 渤海王.

³³ Василь Одинець зазначив 924 рік.

³⁴ Кайфин, столиця Хенаню, був захоплений японськими військовими 6 червня 1938 року. Фактично японцям була відкрита дорога для захоплення Чженчжоу.

³⁵ Загалом ця рубрика була в декількох номерах, що дає змогу простежити важливі процеси в історії українського населення в Харбіні.

³⁶ Повінь на Хуанхе 1938 року (花園口決隄事件 хуаюань коу цзюеді шіцзянь) – затоплення дамб, яке вчинив національний уряд Китаю в часи японо-китайської війни заради зупинення просування вглиб японських військ. За підрахунками, загинуло щонайменше 800 тисяч осіб.

³⁷ 室韋 – загальний термін для монголо-тунгуських племен до XII століття.

³⁸ У своїй статті ми не випадково використовуємо працю Герберта Джайлсона, адже при порівнянні змісту можна впевнено сказати, що нею користувався при написанні своїх робіт В. Одинець.

Агуда (完顏阿骨打, 1068–1123) та його перемоги над киданями в 1113 році. Ще в 1115 році він заснував нову династію Цзінь (1115–1234), однак, як зазначає В. Одинець, сама династія проіснувала лише до 1260 року [Одинець 1938, 56].

У п'ятому номері “Далекого Сходу” у статті “Маньчжури. Імператор Нурхаці (3 історії Маньчжурії)” Василь Одинець розповів про історію становлення в Китаї нової династії Юань (1271–1368) на чолі з Хубілаєм³⁹, а також згадав про внутрішню ворожнечу між чжурчженями, які не могли об'єднати свої сили при новій династії Мін⁴⁰ (1368–1644). В. Одинець також пояснив етимологію слова “маньчжури” (滿族 *манчжу*, голова роду). Автор наголосив на постійній ворожнечі між правлячою династією та чжурчженями, які змогли об'єднатися лише навколо свого видатного правителя Нурхаці (努爾哈赤, 1559–1626). На думку науковця, саме Нурхаці є тим правителем, який дотримувався принципів ван дао та якого можна назвати ідеальним правителем. Завдяки Нурхаці було об'єднано значні території Китаю, здійснено важливі реформи, створено власну маньчжурську абетку в 1599 році⁴¹. У 1616 році Нурхаці прийняв титул “імператор Тайцзу (太祖 *Великий родоначальник*) ери Тяньмін” (天命 *Воля небес*, або *Небесний мандат*). У 1618 році новий імператор оголосив війну династії Мін. Однак повністю знищити Мін Нурхаці не вдалося, тому його справу продовжив його син Абахай (阿巴泰, 1626–1643), який, закінчивши підготовку, вирушив у похід, проте в 1643 році він раптово помер. Його син Фулінь (福臨, 1638–1661) у 1644 році все-таки посів імператорський трон, скинувши династію Мін, обравши своїм девізом Шуньчжі (順治 *Сприятливе правління*) [Одинець 1938b, 69–70; Giles 1912, 14–28].

У цьому ж номері стаття “На фронті проти Комінтерну” висвітлила інформацію про широкомасштабну акцію гуманітарної допомоги китайському населенню з боку японських військ. У замітці згадувалися просування японських військових у глиб Китаю та неправдиві відомості, почерпнуті з китайської преси, щодо бомбардування Кантона⁴² [На фронті проти Комінтерну 1938с, 70–71].

Шостий номер часопису Василь Одинець відкрив своєю статтею “Маньчжурська династія в Хінах”. У цій роботі автор згадав товариство “Білого лотоса”⁴³, а також описав кризові явища в пізній династії Мін, які призвели до селянського повстання в 1628 році в м. Шеньси⁴⁴. Як зазначив науковець, внутрішні суперечки між повсталими тривали до 1635 року, доки не залишилися два лідери – Чжан Сяньчжун (張獻忠, 1606–1647) та Лі Цзичен (李自成, 1605–1645). Далі В. Одинець розповів про взяття Лі Цзиченом Пекіна в

³⁹ Хубілай (忽必烈, 1215–1294) – монгольський правитель, засновник держави Юань (元朝, 1271–1368), до складу якої входив Китай.

⁴⁰ Велика імперія Мін (大明帝國 *Да Мін Діго*).

⁴¹ Саме тоді на основі монгольської абетки була створена маньчжурська система письма.

⁴² Гуанчжоу 廣州.

⁴³ Білий лотос (白蓮教 *Байлянь цзяо*) – загальна назва, яка використовується для міфічних буддійських чи даоських таємних організацій, сект, які існували в різні історичні епохи. Найвідомішим є товариство “Білого лотоса” буддійсько-даоського спрямування, засноване при династії Сун (1127–1279). Організація активно боролася проти монгольського панування в Китаї – Повстання червоних пов'язок (紅巾起義 *Хунцзінь ці*, 1351–1366).

⁴⁴ Науковець подав 1622 рік як початок селянського повстання.

1644 році та самогубство імператора Чжу Юцзяня (朱由檢, 1611–1644), яке той вчинив разом зі своїм найближчим оточенням. Не міг не згадати науковець і події, пов'язані з У Саньгуєм (吳三桂, 1612–1678), його перехід на сторону нової династії Цін та вигнання Лі Цзичена. Василь Одинець негативно оцінює коронацію Фуліня на китайський престол і перенесення маньчжурської столиці з Мукдена до Пекіна, а також наголошує на небажанні Нурхаці й Абахая стати китайськими імператорами – вони, скоріше прагнули перетворити Китай на свого васала. Правління Фуліня (福臨, 1638–1661) позначилося боротьбою за внутрішню стабілізацію проти повсталого У Саньгуя. Позитивні зміни науковець виділяє серед реформ, які були присвячені боротьбі з корупцією та практиці складання іспитів⁴⁵ на державні посади. Державними мовами стали маньчжурська та китайська, а при імператорові засідала Верховна Рада з чотирьох осіб та працювали шість міністерств [Одинець 1938с, 86–87]. У рубриці “На фронті проти Комінтерну” повідомляється про концентрацію військ Гоміньдану біля воріт Ханькоу та збройні сутички військових, які призвели до знищення пристані “Standard Oil Company” в Шанхаї [На фронті проти Комінтерну 1938d, 87–88].

У сьомому номері “Далекого Сходу” Василь Одинець у своїй статті “Імператор Ери Кан-Сі” розповів про імператора, який обрав своїм девізом правління Кансі (康熙 *Мирне сяйво*), себто Сюаньє (玄燁, 1654–1722). У цій роботі науковець, використовуючи джерела⁴⁶, подав опис зовнішності імператора, а далі розповів про закон від 1669 року, який скасував усі попередні заборгованості населення, та згадав реформування податкової системи. Імператор наказав повернути селянам усі незаконно захоплені землі, а в 1692 році видав маніфест, який надавав право вільного віросповідання. Як зауважив дослідник, у цей період надзвичайно потужно розвивалися наука та мистецтво. Сам Сюаньє склав у 1671 році заповіт із 16 заповідей, які були витримані згідно з конфуціанськими нормами. Їх Василь Одинець помістив у свою статтю. Також науковець окреслив міжнародну політику китайського імператора, яка зумовила підписання Нерчинського договору (尼布楚條約 *Нібучу тьяоюе*) 1689 року з Російською імперією і широкомасштабні військові походи, що привели до збільшення кордонів імперії [Giles 1912, 40–52]. Автор зазначає: “Залишив він свою Імперію, як сам про це пише, мирною і щасливою, громадяни пишалися своїм добробутом, чужинці поважали її за велич і силу. Вдячний народ канонізував його під іменем Шень-Цзу Жень-Хуан-ді⁴⁷, що значить: Святого предка й гуманного імператора”. В останніх абзацах В. Одинець наголошує на тому, що відновлена Маньчжурська держава виховувала молодь на принципах, які ще заклав імператор Нурхаці [Одинець 1938а, 100–102]. “На фронті проти Комінтерну” описано інформацію про наступ японських військових 27 липня 1938 року на м. Суйчан [На фронті проти Комінтерну 1938е, 102–103].

У восьмому номері “Далекого Сходу” Василь Одинець опублікував свою статтю “По Маньчжу-Ді-Го”, де намагався дати опис усім визначним місцям

⁴⁵ 科舉 *Кецзюй* (підвищення шляхом іспитів). Ця практика була поширена ще за часів династії Суй (581–618).

⁴⁶ На жаль, автор не подає список літератури, яку він використав при написанні своїх статей. Скоріше за все, це було пов'язано з культурно-просвітницькою орієнтацією часопису, адже в збірнику “Далекий Схід” 1936 року більшість його статей мають посилання.

⁴⁷ 聖祖仁皇帝.

Маньчжурії, які мають стосунок до українців. Автор поділяє всі міста Маньчжурії на три групи: 1) адміністративні центри; 2) торговельні пункти та тимчасові стоянки монгольських князів; 3) торговельні будинки. Науковець зазначив, що такі міста, як Харбін, Дайрен⁴⁸, Аньдун⁴⁹, Порт-Артур⁵⁰, Гірін⁵¹, Хайлар⁵² та інші, є доволі відомими серед українців, проте інші відомі міста несправедливо залишаються поза їхньою увагою. Одним із таких міст стало м. Ачен⁵³, яке було збудоване в 1729 році на руїнах стародавнього м. Байхена і було багатим на буддиські, даоські, конфуціанські храмові споруди⁵⁴. Автор згадує П. І. Пашенка, який ще в 1926 році відкрив на станції Ашіхе масло- і сироробний завод, продукція якого збувалася навіть у Шанхаї, а пан Пучко став відомим на всю Маньчжурію своїми пасіками. Наступним містом, яке розглянув Василь Одинець, було Фуюй⁵⁵, засноване ще в 900 році, з населенням близько 150 тисяч осіб. Третім місцем подорожі стало м. Шуанчен⁵⁶, яке було заселене суто маньчжурами і також було важливим духовним центром. Місто Ніньянь⁵⁷, колишня столиця імператора Агуди, є цінним з огляду на промисловість і торгівлю, а також тим, що саме там можна почути стару маньчжурську мову. Повітове м. Неньцзян⁵⁸ на лівому березі р. Нонні було докладно описане українським маньчжурознавцем А. П. Балабаном⁵⁹. Науковець закликав українців переселятися на інші території Маньчжоу-го, адже, окрім Харбіна, є ще дуже цікаві міста [Одинець 1938g, 117–119]. У статті “На фронті проти Комінтерну” повідомлялося, що протягом 1–3 серпня 1938 року японські війська штурмували м. Шеньсі [На фронті проти Комінтерну 1938f, 118–119].

У дев'ятому номері “Далекого Сходу” вміщена дуже цікава стаття М. Цучіі⁶⁰ “Причини Ніппоно-Хінського конфлікту”⁶¹, яка була приурочена до річниці японо-китайської війни. Цю статтю замовив Романом Корда для японського представника, щоб висвітлити події з боку Японської імперії. Найкраще зміст статті виражено у таких словах: “Головною причиною того конфлікту являється тільки одне: нерозуміння самурайського духу Ніппон”. Зокрема, М. Цучія згадував російського посла К. К. Юреньова, який описав внутрішній безлад Японії в 1930-ті роки. Сам автор вважав, що головними винуватцями у розпалюванні японо-китайської війни стали Великобританія та СРСР – саме вони розпалили ворожнечу між Японією та Китаєм, адже ці держави потурали діями Чан Кайші (蔣介石, 1887–1975) щодо витіснення японських

⁴⁸ Далянь (大連; япон. Дайрен).

⁴⁹ 安東省 Аньдун шен.

⁵⁰ 旅順口區 Люйшунькоу.

⁵¹ 吉林省, Цзілінь шен.

⁵² 海拉爾區 Хайлар цюй.

⁵³ 阿城區 Ачен цюй.

⁵⁴ В. Одинець вжив слово “кумирня” – з точки зору християнина буддистська або будь-яка язичницька молитовня з ідолами.

⁵⁵ 扶餘.

⁵⁶ 雙城區 Шуанчен цюй.

⁵⁷ 寧安. У середні віки там було розташоване м. Нінгута.

⁵⁸ 嫩江縣 Неньцзян сянь. В. Одинець також згадує маньчжурську назву Мергень.

⁵⁹ Авторів статті поки що не вдалося віднайти жодної інформації про цю особу.

⁶⁰ Також немає ніяких відомостей про біографію М. Цучіі, окрім того, що він працював у Міністерстві закордонних справ Маньчжоу-го та тісно співпрацював з українськими представниками.

⁶¹ Ніппон 日本 – самоназва Японії.

впливів у Маньчжурії. М. Цучія постійно наголошує на великих податках при уряді Чан Кайші і важкому становищі простих селян. Стаття закінчується такими словами: «...читачі-українці повинні зрозуміти Ніппон й глибоко пізнати його самурайський дух, який характеризує наша приказка: “Внутрішній стан є важливішим, ніж зовнішній вигляд”». Ми не можемо звинувачувати автора статті чи редакторів “Далекого Сходу”, адже тоді це було нормою, а точніше, вимогами часу, які диктувалися міжнародними реаліями і бажанням українських представників такими методами підняти власний бойовий дух [Цучія 1938a, 130].

У статті “Маньчжурський хлібороб” В. Д. Кушнарєнка зображено життя китайського народу до проголошення Маньчжоу-го як постійний безлад, занепад. А після проголошення нової держави, як стверджує автор, посилаючись на бесіди з місцевим населенням, і їхні спогади, відбувається піднесення сільського господарства та промисловості. Він також згадав про діяльність волонтерської організації Кіо ва Кай⁶² [Кушнарєнка 1938, 133–134; Young 1998, 287–290]. У рубриці “На фронті проти Комінтерну” зображено японо-радянський воєнний конфлікт на озері Хасан⁶³ з 29 липня по 11 серпня 1938 року та припинення конфлікту після зустрічі послів двох держав – Мамору Шегеміцу (重光葵, 1887–1957) та Максима Литвинова (1876–1951) [На фронті проти Комінтерну 1938g, 134–135].

М. Цучія своєю роботою “Демагогія чи дійсність”, опублікованою в десятому номері часопису, продовжив серію своїх публікацій, у якій намагався дати “об’єктивну” оцінку китайській пресі. Зокрема, важливим моментом став інцидент на мості Лугоу 7 липня 1937 року. Китайська газета “Лі-бао” в Шанхаї від 9 червня 1937 року писала, що японо-китайський конфлікт є дуже важливим для усієї території Китаю, тому основним завданням республіки є перемога над противником. Газета “Ші-бао” теж закликала до рішучих дій. Автор знову наводить “переконливі” аргументи міжнародної змови проти Японії і визначає дії Китаю, як провокативні. М. Цучія процитував газету “New York Daily News”, у якій уряд США відмовився від пропозиції Великобританії щодо втручання в конфлікт на Далекому Сході. “Англія та СРСР працюють на користь Гоміньдану”, – зазначив автор, саме тому він називає ці дії демагогією. Наприкінці статті є такий заклик: “Панове українці, йдіть твердим кроком до своєї мети, не оглядаючись на ніщо, й не звертайте уваги на ніякі провокації й демагогію! Тільки таким шляхом зможете дійти до своєї правди і слави” [Цучія 1938b, 147].

В. Одинець у цьому номері часопису вмістив свою статтю під назвою “Рільництво в Маньчжу-Ді-Го”, де назвав Маньчжурію майбутньою “житницею Азії”. У цій статті, яка дуже відрізняється від попередніх, науковець виступив

⁶² 協和會. Входила до 滿洲國協和會 *Маньчжоу-го се хе хой* або *Манію-коку кіо ва кай*. В англійських джерелах зустрічається назва *Concordia Association*. Товариство згоди – політична організація в Маньчжоу-го, яка була заснована в 1932 році для втілення в життя концепції 民族協和 *Міньцзу сехе* (згоди народів). Основними її завданнями були: допомога в розбудові нової держави, досягнення гармонії між різними народами, покращення добробуту громадян. Часто в російській літературі згадувалася як волонтерська організація. Згодом стала основним ідеологічним інструментом у руках японської адміністрації.

⁶³ Битва на озері Хасан – серія військових зіткнень у 1938 році Японської імперії та СРСР через спірність території біля о. Хасан та річки Туманної. У Японії ці події назвали “Чжангуфєнський інцидент” (張鼓峰事件 *Чьокохо джікен*).

як тонкий знавець сільськогосподарських культур, окреслив види і характеристику рослин, систему їхнього обробітку та пророкує цій території велике майбутнє в галузі господарства [Одинець 1938i, 149–150].

В одинадцятому номері “Далекого Сходу” вийшла стаття Василя Одинця “Промисловість у Маньчжу-Ді-Го (Загальний огляд)”, де він окреслив розвиток кам’яновугільної промисловості та її основні центри, поклади корисних копалин у Маньчжурії. Однак навіть у такій статті не обійшлося без згадки про “позитивні зміни” в розвитку після створення Маньчжоу-го та суцільний безлад у господарстві до 1932 року [Одинець 1938h, 165–166]. Рубрика “На фронті проти Комінтерну” писала про просування японських дивізій до м. Уханя, яке стало останнім укріпленням Гоміньдану [На фронті проти Комінтерну 1938h, 166–167]. У дванадцятому номері часопису В. Одинець продовжив свою статтю “Промисловість в Маньчжу-Ді-Го”, де вже окреслив розвиток залізорудної та золотодобувної промисловостей, центри добування руд, а також дав загальну характеристику видобутку всіх інших кольорових металів на території Маньчжурії [Одинець 1938h, 180–181]. Стаття “На фронті проти Комінтерну” описувала останні дні м. Ханькоу⁶⁴, яке невдовзі мала зайняти японська армія [На фронті проти Комінтерну 1938i, 182–183].

Тринадцятий номер часопису містив статтю “Торгівля в Маньчжу-Ді-Го” В. Одинця, яку автор розпочав традиційним маньчжурським побажанням: “Як всі річки течуть в море, так хай всі багатства зберуться у Вас”. У цій роботі науковець окреслив загальну історію торгівлі Китаю, як приклад згадав Тяньцзінський торговельний договір 1858 року (天津條約 *Тяньцзінь тьяюе*) між Великобританією і Китайською імперією, за яким Інкоу став міжнародним торговельним портом. Також автор згадав про Пекінський договір (北京條約 *Бейцзін тьяюе*) 1860 року між Російською та Китайською імперіями. Розповів про створення КВЖД в 1898 році як значний імпульс розвитку торгівлі. Створення залізниць, відкриття комерційних товариств – все це, на думку автора, відбулося вже після проголошення Маньчжоу-го. Найціннішою в цій статті є статистика імпорту та експорту товарів на територію Маньчжурії. Автор вважає, що Дайрен був найбільшим торговельним містом Маньчжурії [Одинець 1938j, 196–198]. У рубриці “На фронті проти Комінтерну” згадувалося подальше стратегічне просування японських військ у бік Ханькоу [На фронті проти Комінтерну 1938j, 199].

Одразу ж на перших сторінках чотирнадцятого номера “Далекого Сходу” редактори вітали японських військових із захопленням нових територій. М. Цучія опублікував у цьому номері статтю “Настрої в Ханькоу”, де описував деморалізоване китайське населення та перехід китайських військових на сторону Японської імперії [Цучія 1938, 214–215]. П’ятнадцятий номер часопису цікавий статтею в рубриці “На фронті проти Комінтерну”, де описано масову втечу місцевого населення з Кантона та масоване бомбардування японцями населених пунктів [На фронті проти Комінтерну 1938k, 231–232]. Шістнадцятий номер “Далекого Сходу” представлений статтею “На фронті проти Комінтерну”, де зазначалося: “Над Кантоном, Учанем, Ханькоу мерех-

⁶⁴ Битва при Ухані (武漢會戰 *Ухань хуейчжань*), або оборона Уханя (武漢保衛戰 *Ухань баовейчжань*). У Японії ця подія відома під назвою “Вторгнення в Ухань” (武漢攻略戰 *Букан корякусен*). Бойові дії тривали з 8 червня по 27 жовтня 1938 року і закінчилися перемогою Японії. Це одна з наймасштабніших воєнних операцій за всю історію японо-китайської війни.

тять ніппонські прапори. Українська Національна Колонія в Маньчжу-Ді-Го від щирого серця вітає мужню Ніппонську Армію й націю Японії з цим світового значення успіхом”. Цікава й інша цитата з цієї статті: “Мужній Ніппонській Армії – Слава”. З цих двох наведених цитат можна скласти собі картину про рівень заідеологізованості зазначеної рубрики [На фронті проти Комінтерну 1938l, 245–246].

Сімнадцятий номер часопису одразу ж на першій сторінці вмістив маленьку статтю, яка була присвячена імператору Мейджі (明治天皇 *Мейджі тенно*) [Імператор Мейджі 1938, 255]. У цьому номері Василь Одинець опублікував свою статтю «На першій виставі Маньчжурського театру “Да-Тун” в Сіньцзіні (від власного кореспондента)», де розповів про створення нового маньчжурського театру, який поставив п’єси “На кордоні” та “Урядовець Ван”. Загалом у цій статті В. Одинець подав інформацію про авторів п’єс, акторський склад та сам сюжет [Одинець 1938e, 259–261]. У рубриці “На фронті проти Комінтерну” зазначено: “Страта гоміньданівщиною Уханя й перехід цього серця Хін до рук Ніппонської армії – основна подія, яка притягла увагу цілого світу” [На фронті проти Комінтерну 1938m, 262–263]. Далі в цій рубриці йдеться про “крах” армії Чан Кайші і повну перемогу в майбутньому Японської імперії.

У дев’ятнадцятому номері “Далекого Сходу” цікавою є стаття Романа Корди “Наша міжнародна програма”, де автор відзначив брак спеціалістів зі східних мов, які змогли б поширити відомості про Україну серед азійських народів [Корда 1938, 290–291]. У рубриці “На фронті проти Комінтерну” йшлося про значне затишшя, а також велику кількість диверсантів у лавах військових та “очищення території” японськими військовими [На фронті проти Комінтерну 1938n, 312].

II. “Далекий Схід” за 1939 рік

У третьому номері “Далекого Сходу” за 1939 рік вміщено статтю “Маньчжу-Ді-Го в цифрах”, яка висвітлила інформацію про площу новоствореної держави та подала кількість населення в кожному з великих міст Китаю [Маньчжу-Ді-Го в цифрах 1939, 34]. У рубриці “На фронті проти Комінтерну” відображені події бомбардування японцями китайських населених пунктів та надання матеріально-технічної допомоги з боку СРСР [На фронті проти Комінтерну 1939, 35]. У четвертому та п’ятих номерах за 1939 рік допис під рубрикою “На фронті проти Комінтерну” окреслив тодішні події в японознавчому векторі [На фронті проти Комінтерну 1939a, 51; 1939b, 66].

Висновки

Проведене дослідження показує, що часопис “Далекий Схід” є важливим джерелом для вивчення історії українського китаєзнавства, незважаючи на певну його політичну заангажованість. У працях В. Одиця зображені основні віхи історії Китаю, які не втратили своєї актуальності й сьогодні. Критично ознайомлюючись із розділом “На фронті проти Комінтерну”, можна буквально поденно студіювати історію японо-китайської війни. Однак ім’я Василя Одиця невідоме навіть вузькопрофільним науковцям, вже не кажучи про широкі кола дослідників, а його китаєзнавча спадщина досі не вивчена. Культурно-просвітницька орієнтація газети формувала зміст та структуру статей, тому не дивно, що наукові роботи не містять бібліографії, проте методом

порівняння можна визначити літературу, яка використовувалася при написанні праць. Значною перешкодою в дослідженні є те, що доступ до деяких номерів часопису відсутній. Отже, українське сходознавство на території Китаю ще *terra incognita*, тому можна лише сподіватися, що в майбутньому вдасться пролити світло на ці важливі сторінки історії.

ЛІТЕРАТУРА

Доценко Р. і Чорномаз В. Далекій Схід // **Енциклопедія сучасної України**, 2007. Т. 7. – URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=23391/ (дата звернення: 25.10.2018).

Імператор Мейджі // **Далекій Схід**. Харбін, 1938.

Комінтерн в Азії // **Далекій Схід**. Харбін, 1938.

Корда Р. Наша міжнародна програма // **Далекій Схід**. Харбін, 1938.

Корда Р. Наші позиції // **Далекій Схід**. Харбін, 1938а.

Кушнарєнко В. Маньчжурський хлібороб // **Далекій Схід**. Харбін, 1938.

Маньчжу-Ді-Го в цифрах // **Далекій Схід**. Харбін, 1939.

Малицький О. Українські й тематично українські періодичні видання в Китаї // **Journal of Ukrainian Studies**. № 23. Канада, 1987.

На фронті проти Комінтерну // **Далекій Схід**. Харбін, 1938.

На фронті проти Комінтерну // **Далекій Схід**. Харбін, 1938а.

На фронті проти Комінтерну // **Далекій Схід**. Харбін, 1938б.

На фронті проти Комінтерну // **Далекій Схід**. Харбін, 1938с.

На фронті проти Комінтерну // **Далекій Схід**. Харбін, 1938д.

На фронті проти Комінтерну // **Далекій Схід**. Харбін, 1938е.

На фронті проти Комінтерну // **Далекій Схід**. Харбін, 1938ф.

На фронті проти Комінтерну // **Далекій Схід**. Харбін, 1938г.

На фронті проти Комінтерну // **Далекій Схід**. Харбін, 1938h.

На фронті проти Комінтерну // **Далекій Схід**. Харбін, 1938i.

На фронті проти Комінтерну // **Далекій Схід**. Харбін, 1938j.

На фронті проти Комінтерну // **Далекій Схід**. Харбін, 1938k.

На фронті проти Комінтерну // **Далекій Схід**. Харбін, 1938l.

На фронті проти Комінтерну // **Далекій Схід**. Харбін, 1938m.

На фронті проти Комінтерну // **Далекій Схід**. Харбін, 1938n.

На фронті проти Комінтерну // **Далекій Схід**. Харбін, 1939.

На фронті проти Комінтерну // **Далекій Схід**. Харбін, 1939а.

На фронті проти Комінтерну // **Далекій Схід**. Харбін, 1939б.

Одинець В. Бохай, Кидані, Чжурчжені (з історії Маньчжурії) // **Далекій Схід**. Харбін, 1938.

Одинець В. Імператор Ери Кан-Сі // **Далекій Схід**. Харбін, 1938а.

Одинець В. Маньчжури. Імператор Нурхаці (з історії Маньчжурії) // **Далекій Схід**. Харбін, 1938б.

Одинець В. Маньчжурська династія в Хінах // **Далекій Схід**. Харбін, 1938с.

Одинець В. Маньчжурська імперія // **Далекій Схід**. Харбін, 1938д.

Одинець В. На першій виставі Маньчжурського театру “Да Тун” в Сінцзіні (від власного кореспондента) // **Далекій Схід**. Харбін, 1938е.

Одинець В. Найстаріше населення Маньчжурії // **Далекій Схід**. Харбін, 1938ф.

Одинець В. По Маньчжу-Ді-Го // **Далекій Схід**. Харбін, 1938г.

- Одинець В. Промисловість в Маньчжу-Ді-Го // **Далекий Схід**. Харбін, 1938h.
- Одинець В. Рільництво в Маньчжу-Ді-Го // **Далекий Схід**. Харбін, 1938i.
- Одинець В. Торгівля в Маньчжу-Ді-Го // **Далекий Схід**. Харбін, 1938j.
- Одинець В. Утворення держави Маньчжоу-Го // **Далекий Схід**. Харбін, 1938k.
- Світ І. Доля українських орієнталістів // **Свобода**. 14 лютого. Ч. 29. Джерсі-Сіті, 1976.
- Світ І. Україна в азійських мовах // **Свобода**. 14 серпня. Ч. 172. Джерсі-Сіті, 1953.
- Світ І. **Українсько-японські взаємини 1903–1945: Історичний огляд і спостереження**. Нью-Йорк, 1972.
- Тоцький Ф. Українське життя в Харбіні в минулому (спогади) // **Далекий Схід**. Харбін, 1938.
- Українське питання на Далекому Сході // **Далекий Схід**. Харбін, 1938.
- Цучія М. Настрої в Ханькоу // **Далекий Схід**. Харбін, 1938.
- Цучія М. Причини Ніппоно-Хінського конфлікту // **Далекий Схід**. Харбін, 1938a.
- Цучія М. Демагогія чи дійсність // **Далекий Схід**. Харбін, 1938b.
- Чорномаз В. **Зелений Клин** (Український Далекий Схід). Владивосток, 2011.
- Beasley W. **Japanese imperialism 1894–1945**. University Press, Oxford, 1991.
- Giles H. **China and the Manchus**. University Press, Cambridge, 1912.
- Hotta E. **Pan-Asianism and Japan's War 1931–1945 (The Palgrave Macmillan Series in Transnational History)**. Palgrave Macmillan, New York, 2007.
- Young L. **Japan's Total Empire: Manchuria and the Culture of Wartime imperialism**. University of California Press, Berkeley and Los Angeles, California, 1998.

REFERENCES

- Dotsenko R. and Chernomaz V. (2007), “Dalekyy Skhid”, *Entsyklopediya suchasnoyi Ukrayiny*, T. 7, available at: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=23391/ (accessed October 25, 2018). (In Ukrainian).
- Imperator Meydzhi (1938), *Dalekyy Skhid*, Kharbin, p. 255. (In Ukrainian).
- Komintern v Aziyi (1938), *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 23–24. (In Ukrainian).
- Korda R. (1938), *Nasha mizhnarodna prohrama*, *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 290–291. (In Ukrainian).
- Korda R. (1938a), *Nashi pozytsiyi*, *Dalekyy Skhid*, Kharbin, p. 55. (In Ukrainian).
- Kushnarenko V. (1938), *Man'chzhurs'kyy khlivorob*, *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 133–134. (In Ukrainian).
- Man'chzh-Di-Ho v tsyfrakh (1939), *Dalekyy Skhid*, Kharbin, p. 34. (In Ukrainian).
- Malyts'kyu O. (1987), *Ukrayins'ko y tematychno ukrayins'ki periodychni vydannya v Kytayi*, *Journal of Ukrainian Studies*, № 23, Canada, pp. 92–95. (In Ukrainian).
- Na fronti proty Kominternu (1938), *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 12–13. (In Ukrainian).
- Na fronti proty Kominternu (1938a), *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 41–42. (In Ukrainian).

-
- Na fronti proty Kominternu (1938b), *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 53–54. (In Ukrainian).
- Na fronti proty Kominternu (1938c), *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 70–71. (In Ukrainian).
- Na fronti proty Kominternu (1938d), *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 87–88. (In Ukrainian).
- Na fronti proty Kominternu (1938e), *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 102–103. (In Ukrainian).
- Na fronti proty Kominternu (1938f), *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 118–119. (In Ukrainian).
- Na fronti proty Kominternu (1938g), *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 134–135. (In Ukrainian).
- Na fronti proty Kominternu (1938h), *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 166–167. (In Ukrainian).
- Na fronti proty Kominternu (1938i), *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 182–183. (In Ukrainian).
- Na fronti proty Kominternu (1938j), *Dalekyy Skhid*, Kharbin, p. 199. (In Ukrainian).
- Na fronti proty Kominternu (1938k), *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 231–232. (In Ukrainian).
- Na fronti proty Kominternu (1938l), *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 245–246. (In Ukrainian).
- Na fronti proty Kominternu (1938m), *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 262–263. (In Ukrainian).
- Na fronti proty Kominternu (1938n), *Dalekyy Skhid*, Kharbin, p. 312. (In Ukrainian).
- Na fronti proty Kominternu (1939), *Dalekyy Skhid*, Kharbin, p. 34. (In Ukrainian).
- Na fronti proty Kominternu (1939a), *Dalekyy Skhid*, Kharbin, p. 51. (In Ukrainian).
- Na fronti proty Kominternu (1939b), *Dalekyy Skhid*, Kharbin, p. 66. (In Ukrainian).
- Odynets' V. (1938), Bokhay, Kydani, Chzhurchzheni (Z istoriyi Man'chzhuriyi), *Dalekyy Skhid*, Kharbin, 1938, pp. 56. (In Ukrainian).
- Odynets' V. (1938a), Imperator Ery Kan-Si, *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 100–102. (In Ukrainian).
- Odynets' V. (1938b), Man'chzhury. Imperator Nurkhatsi (Z istoriyi Man'chzhuriyi), *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 69–70. (In Ukrainian).
- Odynets' V. (1938c), Man'chzhurs'ka dynastiya v Khinakh, *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 86–87. (In Ukrainian).
- Odynets' V. (1938d), Man'chzhurs'ka imperiya, *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 25–26. (In Ukrainian).
- Odynets' V. (1938e), Na pershiy vystavi Man'chzhurs'koho teatru “Da Tun” v Sin'tszini (vid vlasnoho korespondenta), *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 259–261. (In Ukrainian).
- Odynets' V. (1938f), Naystarishe naseleण्या Man'chzhuriyi, *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 39–40. (In Ukrainian).
- Odynets' V. (1938g), Po Man'chzhu-Di-Ho, *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 117–119. (In Ukrainian).

-
- Odynets' V. (1938h), Promyslovist' v Man'chzhu-Di-Ho, *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 165–166, pp. 165–166; pp. 180–181. (In Ukrainian).
- Odynets' V. (1938i), Ril'nytstvo v Man'chzhu-Di-Ho, *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 149–50. (In Ukrainian).
- Odynets' V. (1938j), Torhivlya v Man'chzhu-Di-Ho, *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 196–198. (In Ukrainian).
- Odynets' V. (1938k), Utvorennya derzhavy Man'chzhou-Ho, *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 14–15. (In Ukrainian).
- Svit I. (1976), Dolya ukrayins'kykh oriyentalistiv, *Svoboda*, 14 lyutoho, Ch. 29, Dzheresi-Siti, pp. 2–3. (In Ukrainian).
- Svit I. (1953), Ukrayina v aziys'kykh movakh, *Svoboda*, 14 serpnya, Ch. 172, Dzheresi-Siti, pp. 2–3. (In Ukrainian).
- Svit I. (1972), *Ukrayins'ko-yapons'ki vzayemyny 1903–1945: Istorychnyy ohlyad i spo-sterezhennya*, N'yu-York. (In Ukrainian).
- Tots'kyu F. (1938), Ukrayins'ke zhyttya v Kharbini v mynulomu (spohady), *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 62–63. (In Ukrainian).
- Ukrayins'ke pytannya na Dalekomu Skhodi (1938), *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 8–11. (In Ukrainian).
- Tsuchiya M. (1938), Nastroyi v Khan'kou, *Dalekyy Skhid*, Kharbin, pp. 214–215. (In Ukrainian).
- Tsuchiya M. (1938a), Prychyny Nippono-Khins'koho konfliktu, *Dalekyy Skhid*, Kharbin, p. 130. (In Ukrainian).
- Tsuchiya M. (1938b), Demahohiya chy diysnist', *Dalekyy Skhid*, Kharbin, p. 147. (In Ukrainian).
- Chornomaz V. (2011), *Zelenyy Klyn (Ukrayins'kyy Dalekyy Skhid)*, Vlady-vostok. (In Ukrainian).
- Beasley W. (1991), *Japanese imperialism 1894–1945*, University Press, Oxford.
- Giles H. (1912), *China and the Manchus*, University Press, Cambridge.
- Hotta E. (2007), *Pan-Asianism and Japan's War 1931–1945*, Palgrave Macmillan, New York.
- Young L. (1998), *Japan's Total Empire: Manchuria and the Culture of Wartime imperialism*, University of California Press, Berkeley and Los Angeles, California.

КИТАЄЗНАВЧІ СТУДІЇ НА СТОРІНКАХ ЧАСОПISУ “ДАЛЕКИЙ СХІД” 1938–1939 рр.

P. A. Lax

У пропонованому дослідженні висвітлено історію громадсько-політичного часопису “Далекий Схід”, який виходив щодаки в Харбiні. Головними редакторами були Юрiй Рой та Роман Федорiв-Корда у 1938 році та Петро Марчишин у 1939 році. Журнал позиціонував себе як радикальний, із чiтко вираженою національною iдеєю. Всього вийшло 27 номерiв. Головним завданням часопису була національна консолiдація українців на Далекому Сходi. Практично в кожному номерi газети були сторiнки з iсторiї, культури та фiлософiї Китаю. Особливий акцент зроблений на мiжнароднiй полiтицi на Далекому Сходi. Окремi сторiнки присвяченi iсторiї японо-китайської вiйни. Найбiльшу цiннiсть становлять розвiдки українського сходознавця Василя Одиця: “Найстарiше населення Маньчжурiї”, “Маньчжурi. Iмператор Нурхацi (З iсторiї Маньчжурiї)”, “Маньчжурська династiя в Хiнах”, “Утворення держави Маньчжур-Го”, “Бохай, Киданi, Чжурчженi”, “Маньчжурський iмператор Нурхацi”, “Iмператор ери Кан-Сi”.

Ключовi слова: iсторiя Китаю, китаєзнавство, японо-китайські вiдносини, Василь Одиць, Харбiн

**КИТАЕВЕДЧЕСКИЕ СТУДИИ НА СТРАНИЦАХ ЖУРНАЛА
“ДАЛЬНИЙ ВОСТОК” 1938–1939 гг.**

Р. А. Лах

В предлагаемом исследовании отражена история общественно-политического журнала “Дальний Восток”, который выходил каждую декаду в Харбине. Главными редакторами были Юрий Рой и Роман Федорив-Корда в 1938 году и Петр Марчишин в 1939 году. Журнал позиционировал себя как радикальный, с четко выраженной национальной идеей. Всего вышло 27 номеров. Главной задачей газеты была национальная консолидация украинцев на Дальнем Востоке. Практически в каждом номере были страницы из истории, культуры и философии Китая. Особый акцент сделан на международной политике на Дальнем Востоке. Отдельные страницы посвящены истории японо-китайской войны. Наибольшую ценность представляют исследования украинского востоковеда Василия Одинца: “Древнее население Маньчжурии”, “Маньчжуры. Император Нурхацци (Из истории Маньчжурии)”, “Маньчжурская династия в Китае”, “Образование государства Маньчжоу-Го”, “Бохай, Кидани, Чжурчжэни”, “Маньчжурский император Нурхацци”, “Император эры Кан-Си”.

Ключевые слова: история Китая, китаеведение, японо-китайские отношения, Василий Одинец, Харбин

Стаття надійшла до редакції 13.10.2018